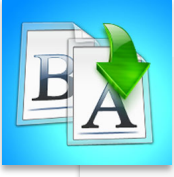
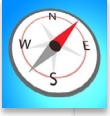

YAZIM KURALLARI

İÇİNDEKİLER

- Yazım Kuralları
- Büyük Harflerin Kullanımı
- Sayıların Yazımı
- Birleşik Fiiller
- “ki” Bağlacının Yazılışı
- Soru Ekinin Yazılışı
- “de” Bağlacının Yazılışı
- Satır Sonunda Kelimenin Bölünmesi
- Kısaltmaların Yazımı

HEDEFLER

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
- Yazım kurallarına uygun yazabilecek,
- Büyük harflerin, sayıların, birleşik fiillerin yazımını öğrenecek,
- Soru ekinin, ki ve de bağlacının yazılışlarıyla ilgil bilgi edinecek,
- Bir metindeki yazım yanlışlarını bulabilecek,
- Dilin birtakım inceliklerini görebileceksiniz.

Atatürk Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi

TÜRK DİLİ II
Prof. Dr. Lokman
TURAN

ÜNİTE
1

GİRİŞ

Düşündüklerimizi, duyduklarımızı, görüp yaşadıklarımızı derli toplu ve düzenli bir biçimde anlatmak büyük önem taşır. Bu bakımdan doğru ve güzel yazmak için özen göstermek gerekir. Yoksa kendimizi tam olarak anlatamayız, başkalarıyla sağlıklı bir ilişki ve iletişim kuramayız. Yazılı anlatım becerisinin edinilmesi, hem okulda başarılı olmak hem de hayatta başarı kazanmak için çok önemlidir. Bu nedenle dilin kurallarını çok iyi öğrenmek ve düzgün anlatım becerisini elde etmek gerekir.

İsteyen, biraz çaba gösteren herkes dilini iyice öğrenebilir. Duygu ve düşüncelerini doğru anlatabilir, amacını düzgün olarak yazıya dökebilir. Elbette herkes büyük yazar olamaz ama çaba gösteren herkes doğru yazma becerisini kazanabilir.

Çevresiyle iletişim kuran insan, çoğunlukla sözlü anlatımı kullanmaktadır. Sözlü anlatımda tam olarak belirlenmiş bir kurallar bütünü bulunmamaktadır. Ancak yazılı anlatımda kuralların çerçevesi belirlenmiştir. Öncelikle dilin seslerini yazıda karşılayan alfabe adı verilen şekiller topluluğu belirlenmiş ve bu alfabeyle göre de yazım kuralları şekillenmiştir. 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilen Latin asıllı Türk alfabesi, yeni bir imlânın doğmasına yol açmıştır. Yeni oluşan imla ile ilgili olarak da Türk Dil Kurumu tarafından yazım kılavuzları yayımlanmıştır. Yazım (imla) kurallarının belirlenmesindeki en önemli husus, oluşabilecek anlam karışıklıklarının önüne geçmektir. Türkçenin yazım (imla) kuralları belirlenirken her sesi, kendi harfi ile yazmak esası kabul edilmiştir. Türkçede her sesin karşılığında bir harf kullanılmıştır ve Türkçenin yazıldığı gibi okunması kuralı benimsenmiştir.

YAZIM KURALLARI

Çevresiyle iletişim kuran insan, çoğunlukla sözlü anlatımı kullanmaktadır.

Sözlü anlatımın kuralları, yazılı anlatıma oranla daha esnektir. Bu durum biraz da sözün kalıcılığının yazıya göre daha az olmasıyla ilgilidir. Öncelikle dilin seslerini yazıda karşılayan alfabe adı verilen şekiller topluluğu belirlenmiş ve bu alfabeyle göre de yazım kuralları şekillenmiştir.

Bilinen en eski Türk imlânı, Orhun alfabesinde kullanılan imlânıdır. Türkler daha sonra kullandıkları Uygur ve Arap alfabelerine göre imla geliştirmişlerdir. 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilen Latin asıllı Türk alfabesi, yeni bir imlânın doğmasına yol açmıştır. Yeni oluşan imla ile ilgili olarak da Türk Dil Kurumu tarafından imla kılavuzları yayımlanmıştır.

Yazım (imla) kurallarının belirlenmesindeki en önemli husus, oluşabilecek anlam karışıklıklarının önüne geçmektir. Örnek vermek gerekirse Türkçe bir kelime olan “kar” ile Farsçadan aldığımız “kâr” kelimelerini anlam olarak birbirinden ayırmak için düzeltme işaretini kullanırız.

Bilinen en eski Türk imlânı Orhun alfabesinde kullanılan imlânıdır.

Yazım (imla) kurallarının belirlenmesindeki en önemli husus, oluşabilecek anlam karışıklıklarının önüne geçmektir.

Şu iki cümle arasındaki farka dikkat ediniz:

Örnek

- Seni o hâlde (durumda) hiç görmemiştim.
- Seni o halde (sebze satılan yerde) hiç görmemiştim.

Konuşma dili ile birlikte bir de standart yazı dilinin oluşturulmasındaki amaç, bölgeler arasındaki farklılıkları kaldırarak dilde birliği sağlamaktır.

Türkçenin yazım kuralları belirlenirken her sesi, kendi harfi ile yazmak esası kabul edilmiştir. Türkçede her sesin karşılığında bir harf kullanılmıştır ve Türkçenin yazıldığı gibi okunması kuralı benimsenmiştir. Böylece Türkçede kullanılan yazı dili ortaya çıkmıştır.

Yazım kuralları ile ilgili uyulması gereken kuralları şu şekilde sıralayabiliriz:

Büyük Harflerin Kullanılışı

Dildeki seslerin karşılıkları olan harflerin büyük ve küçük yazılışları bulunmaktadır. Büyük ve küçük harflerin kullanımında aşağıdaki kurallara uyulması gerekir.

Türkçede, cümlenin ilk harfi her zaman büyük yazılır.

Örnek

- Kapının arkasında saklanmış bekliyordu.

Örnek

- Eğer cümle içerisinde tırnak işareti ve parantez içerisinde alıntı cümle varsa bu cümle de büyük harfle başlar ve cümlenin sonuna gerekli noktalama işareti konularak devam edilir

Örnek

- Arkadaşlarına dönüp “Niçin bana yardım etmiyorsunuz?” diye sitem etti.
- Kendi kendine “Çukurları bir haftada kazmalıyız!” diyordu. Ondan ötesi kolay!” “On gün sonra burası tanınmayacak!” ve müfrezeyle istirahat verdiği sıralar onlara masal anlatır, en çok da: “Benim” derdi, “Bir fidanım vardı! Bir incir fidanım...”
- (Kenan Hulusi KORAY- İncir Fidanları)

Örnek

- Eğer cümle, iki virgül veya iki kısa çizgi arasında ise cümle
- büyük harfle başlamaz.

Örnek

- Ahmet’in söylediklerine –bana pek inandırıcı gelmese de- inandım.
- Ben de işte, bu ilk zelzele gecesinde, uykusuz bir günün her dakikasının nasıl yükleneceğini bilmekle beraber –çünkü uykusuzluk bende ancak seyahat kitaplarında okuduğum o irtifa hastalıklarına benzeyen bir rahatsızlık yapar- sabahı bekliyordum. İsimler müstakil bir satırda, sağa dayalı olmalı!
- (Ahmet Hamdi TANPINAR-Erzurumlu Tahsin)

Özel, yani tek bir varlığa ait olan isimlerin ilk harfi büyük yazılır.

Türkçede özel isimler olarak adlandırılan kişi ad ve soyadları, hayvanlara konulan adlar, millet adları, yerleşim yeri adları, kıta, bölge, ülke ova, göl akarsu vb. adları, gazete dergi adları, din, mezhep adları ve özel ada bağlı olan saygı sözcükleri büyük harfle yazılır.

Örnek

- Özellikle dağ, nehir, göl isimleri yazılırken hata yapılmaktadır. Mesela “Ağrı Dağı” yazılırken “Dağı” sözcüğü büyük harfle yazılmıştır. Çünkü iki kelime artık kalıplaşmış bir anlam taşımaktadır. Oysa “Erciyes dağı” denilirken sadece “Erciyes” kelimesi büyük harfle yazılır.
- Ona **Denizkızı Adası** derler. Ben seni gece uyandırırım (Halikarnas Balıkçısı-Denizkızı Adası).

Türkçede özel ada bağlı olan saygı sözcükleri büyük harfle yazılır.

Yer yön adları (doğu, batı, kuzey, güney vb.) eğer sadece yönü belirtiyorsa küçük harfle yazılır. Ancak yer yön ismi belirli bir bölgeyi belirtiyorsa (Kuzey Anadolu) ya da belirli bir zihniyeti çevreleyen bölgeyi anlatmak amacıyla kullanılıyorsa (Batılı insanlar, Doğu'nun düşünce yapısı) büyük harfle yazılır.

Örnek

- Batı ile Doğu arasındaki zihniyet, neredeyse güneşin doğuşu ve batışı kadar farklıdır.

Örnek

- "Doğu Anadolu" derken büyük harfle yazılan yön ismi "Anadolu'nun doğusu" şeklinde yazılırken küçük harfle yazılır.

Gezegen isimleri eğer coğrafi terim olarak kullanılıyorsa büyük harfle, aksi durumlarda ise küçük harfle yazılır.

Bir zihniyeti çevreleyen bölgeyi anlatmak amacıyla kullanılan yön adları büyük yazılır: Doğu ve Batı zihniyeti gibi.

Örnek

- Dünya, Güneş'in etrafını 365 günde dolandır.
- Onu, o hâlde görünce dünya başıma yıkıldı.

Özel isimlerle birlikte kullanılan saygı sözcükleri büyük harfle yazılır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, akrabalık adlarının küçük harflerle yazılmasıdır.

Örnek

- Prof. Dr. Ahmet Yazıcı, Mehmet Bey, Mustafa amca

Örnek

- Bazı akrabalık isimleri şahıs isimleri ile kalıplaşmış hâlde bulunabilir. Bu şekilde kullanılan kelimelerin büyük harfle yazılması gerekir.
- Burada özellikle akrabalık isminin lakap yerine kullanılıp kullanılmadığının sorgulanması gerekir. Eğer akrabalık ismi lakap şeklinde kullanılmışsa bunun büyük harfle yazılması gerekir.

Örnek

- Nene Hatun, Kamber Dayı

Örnek

- Şahıs adları yerine kullanılan “o” zamiri cümle içerisinde büyük harfle yazılmaz.

Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:

Yazı başlıklarında geçen “ve, de, ile, ki, ya, ya da” bağlaçlarıyla “mi” soru eki küçük harfle yazılır.

Örnek

- Medeni Kanun, Borçlar Hukuku (kanun), Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği.

- Kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük, yönetmelik vb.ni bildiren kelimeler, belli bir kurum vb. kastedildiğinde büyük harfle başlar.

Örnek

- Bu yıl Meclis, yeni döneme erken başlayacaktır.

Yazı başlıklarının her kelimesi, büyük harfle başlar:

Başlıkta geçen “ve, de, ile, ki, ya, ya da” bağlaçlarıyla “mi” soru eki, küçük harfle yazılır. Başlığın tamamının büyük olarak yazılması gerekiyorsa, kelimelerin hepsi büyük harfle yazılır.

Örnek

- Kırmızı ve Siyah (veya: KIRMIZI VE SİYAH) gibi.

Ay ve Gün Adlarının Yazımı:

Belli bir tarihi gösteren ay, gün adları, her yerde büyük harfle yazılır.

Örnek

- Cumhuriyet’in ilanı 29 Ekim1923’tür.
- 29 Ocak 2010 Cumartesi günü toplantı yapacağız.

Ay ve gün adları, yanlarında sayı olmadan kullanıldıklarında küçük yazılır: “Her ayın pazartesi günü Ankara’ya gider.”

Ay ve gün adları, yanlarında sayı olmadan kullanıldıklarında küçük yazılır.

Örnek

- Her salı burada toplanır.
- Buralar nisan, mayıs gibi kalabalıklaşmaya başlar.

Sayıların Yazımı

Sayılar gerekli görülen yerlerde, yazıyla yazılabilir. Sayılar bu durumda ayrı ayrı yazıya geçirilmelidir.

Örnek

- yetmiş iki bin bin üç yüz yirmi...

Banka işlemlerinde (çek, senet vs.) araya herhangi bir sayı ve yazı yazılmaması için, sayıların bitişik yazılması gerekir.

Örnek

- birmilyonsekiyüzelliikibin...

Yazı içerisinde sayılar, saatlerin yazımında da kullanılmaktadır.
Saatler yazılırken kullanım şu şekilde olmalıdır.

Örnek

- 11.00, 13.30, 21.40 vb.

Eğer bu saat ifadelerinin arkasından bir ek gelirse şu şekilde yazılır.

Örnek

- Saat 11.00'de Erzurum'da olacağım. (Dikkat edilirse ekin yazımında sondaki "00" dikkate alınmamıştır.)
- Yarın 13.30'da buluşuruz.
- Bugün 14.00'ten 15.30'a kadar izinlisiniz.

Çek, senet vs. araya herhangi bir sayı ve yazı yazılmaması için sayıların bitişik yazılması gerekir.

Birleşik Fiiller

Türkçede etmek, eylemek, olmak, -e bilmek, -a kalmak ve -a yazmak gibi yardımcı fiillerle birleşik fiiller kurulmaktadır. Bunların yazımında şu hususlara dikkat etmek gerekir:

Örnek

- Birleşik fiil kurulurken iki kelime arasında herhangi bir ses olayı yaşanmıyorsa bu fiiller ayrı yazılır.

Örnek

- Dans etmek, memnun olmak, nazar etmek vb.

Türkçede -e bilmek, -a kalmak, -a yazmak gibi fiillerle kurulan yeterlik, sürerlik ve yaklaşma fiilleri ile birleşik fiiller kurulabilmektedir. Dikkat edilirse bu birleşik fiillerin kuruluşunda kullanılan yardımcı fiillerin başında bir ünlü ses daha bulunmaktadır. Bu ünlü sestten dolayı iki kelimenin bitişik yazılması gerekir.

Bir yabancı dilden dilimize geçen kelimelerle birleşik fiiller kurulduğunda ünsüz türemesi meydana gelir. Bu tür birleşik fiiller bitişik yazılır.

Örnek

- Özellikle yabancı dillerden dilimize geçen bazı kelimelerle birleşik fiiller kurulurken bir ünsüz türemesi olur. Bu durum aslında kelimenin orijinalinde bulunan ikinci sesin ortaya çıkmasıdır. Bu tür kelimelerle kurulan birleşik fiiller bitişik yazılır..

Örnek

- Affetmek (af+etmek), hissetmek (his+etmek), zannetmek (zan+etmek) vb.

Örnek

- Gelebilmek, bakakalmak, düşeyazmak

ki Bağlacının Yazılışı

Türkçede ek olarak kullanılan “ki” ve bağlaç olarak kullanılan “ki” bulunmaktadır.

- Ek olan “ki” kendinden önceki kelimeye bitişik yazılır ve “bugünkü”, “dünkü” kelimelerinde olduğu gibi ünlü uyumuna göre değişebilir.

Örnek

- Akşamki maçı seyretmedim.
- Bizim ev sizinki kadar büyük değil.

- ki bağlacı ayrı yazılır: demek ki, kaldı ki, bilmem ki.

Örnek

- Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.
- Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.
- “Top tüfekten daha sık, gülle yağın mermiler... Kahraman orduyu seyret ki bu tehlide güler!”
- (Mehmet Âkif ERSOY-Çanakkale Şehitlerine)

Örnek

- belki, çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki

Ancak *ki bağlacı, birkaç örnekte kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır:*

Bu örneklerden “çünkü” sözünde ek, istisna olarak ünlü uyumuna da girmiştir.

mı, mi, mu, mü Soru Ekinin Yazılışı

mı, mi, mu, mü soru eki gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır; ancak, kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar ve mı, mi, mu, mü biçimlerini alır:

Kalıplaşmış yapılar da “ki” bağlacı bitişik yazılır: belki, hâlbuki, oysaki, meğerki...

Örnek

- Kaldı mı? Sen de mi Brutus? Olur mu? İnsanlık öldü mü?

Soru ekine birtakım ekler de getirilebilir. Bu ekler soru ekiyle bitişik yazılır:

Örnek

- Verecek misin? Okuyor muyuz? Çocuk muyum? Gelecek miydi? Ölür müsün, öldürür müsün?

Bu ek soru anlamı verme dışında başka görevlerde kullanıldığı zaman da ayrı yazılır:

Örnek

- Güzel mi güzel bir evi var.
- Yağmur yağdı mı dışarı çıkamayız.

Soru ekleri ayrı yazılır. Onlara birtakım ekler getirildiği takdirde bitişik yazılırlar.

da, de Bağlacının Yazılışı

“dahi” anlamına gelen “da, de” bağlacı ayrı yazılır; ancak, kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar ve “da, de” biçimini alır:

Örnek

- Kamyon da geldi eşya da.
- Olup biteni bana da söyledi.
- Sen de mi bizimle geliyorsun?

Ayrı yazılan “da, de” hiçbir zaman “ta, te” şeklinde yazılmaz.

“ya” sözüyle birlikte kullanılan “da” mutlaka ayrı yazılır (ya da).

“da, de” bağlacını kendisinden önceki kelimedenden kesme ile ayırmak yanlıştır.

Bu bağlacı tamamen ayrı yazmak gerekir:

Örnek

- Ayşe de geldi (Ayşe'de geldi değil).

Bulunma hâli eki olan -da, -de, -ta, -te'nin da, de bağlacı ile hiçbir ilgisi yoktur; bulunma hâli eki getirildiği kelimeye bitişik yazılır:

Örnek

- Devede kulak, evde kalmak, yolda kalmak, ayakta durmak, çantada keklik...
- Yurtta sulh, cihanda sulh. (Mustafa Kemal ATATÜRK)
- Dilde, fikirde, işte birlik. (İsmail Gaspıralı)

Bitişik ve ayrı yazılan “de”yi ayırt etmenin en kolay yolu, eki ya da bağlacı cümleden çıkarmaktır. Bağlaç olan “de” cümleden çıkarıldığında anlamda bir bozulma meydana gelmezken, ek olan “de” cümleden çıkarıldığında anlam tamamen bozulmaktadır.

“de” bağlacının bitişik mi yoksa ayrı mı yazıldığını anlamın en kolay yolu “de”yi cümleden çıkarmaktır. Anlam bozulmuyorsa bağlaç, bozuluyorsa ek tir

Örnek

- “Belki de bir daha karşılaşmayız.” “Belki bir daha karşılaşmayız.” (Cümlelerin anlamında küçük bir değişiklik meydana geldi ama anlam değişmedi.)
- “Babam bu vakitler mutlaka evde olurdu.” “Babam bu vakitler mutlaka ev olurdu.” (Burada anlam tamamen bozulmuştur.)

Satır Sonunda Kelimenin Bölünmesi

Türkçede satır sonuna sığmayan kelimeler heceleme kurallarına uygun olarak bölünebilir. Bunun için satır sonuna sığmayan kelimenin ayrılma noktasına kısa çizgi “-” konur.

Örnek

- Koyu karanlıkların arasından süzülerek yavaşça aydınlığa doğru ilerliyorduk.

Satır sonunda kelimelerin bölünmesiyle ilgili kuralları şu şekilde sıralayabiliriz:

Satır sonunda kelime bölünürken üst veya alt satırda tek ses kalmaz.

Örnek

- İrmaktan su taşıyan çocuklar dağ yolunda bir ihtiyar a-(Yanlış) damın yattığını haber verdiler. (Refik Halit Karay)
- Bizim çalıştığımız pasajın içerisinde küçük bir matba- (Yanlış) a da vardı.

Birleşik kelimeler bölünürken kelimelerin birleşme noktaları değil, heceleme kuralları esas alınır

Kısaltmaların Yazımı

Kısaltma; bir kelime, terim veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesi ve simgeleştirilmesidir. Kısaltmalarla ilgili kurallar şunlardır:

- Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları genellikle ismi oluşturan her kelimenin ilk harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır:

Örnek

- baş-
- öğretmen (Yanlış)
- ba-
- öğretmen (Doğru)

Örnek

- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), TDK (Türk Dil Kurumu), ABD (Amerika Birleşik Devletleri), KB (Kutadgu Bilig), TD (Türk Dili), TK (Türk Kültürü), TDED (Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi), B (batı), D (doğu), G (güney), K (kuzey); GB (güneybatı), GD (güneydoğu), KB (kuzeybatı), KD (kuzeydoğu).

Ancak bazen kelimelerin, özellikle son kelimenin birkaç harfinin kısaltmaya alındığı da görülür. Bazen aradaki kelimelerden hiç harf alınmadığı da olur. Bu tür kısaltmalarda, kısaltmanın akılda kalabilmesi için yeni bir kelime oluşturma amacı güdülür:

Satır sonunda kelimeler bölünürken, üst veya alt satırda tek ses kalmamalıdır.

Kuruluş, kitap, dergi ve yön adları kısaltılırken genellikle ismi oluşturan her kelimenin ilk harfinin büyük yazılması esastır.

Örnek

- *BOTAŞ* (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi), *İLESAM* (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), *TÖMER* (Türkçe Öğretim Merkezi).

Örnek

- Gelenekleşmiş olan *T.C.* (Türkiye Cumhuriyeti) ve *T.* (Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük harflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz.

- Element ve ölçülerin uluslararası kısaltmaları kabul edilmiştir:

Örnek

- *C* (karbon), *Ca* (kalsiyum), *Fe* (demir), *m* (metre), *mm* (milimetre), *cm* (santimetre), *km* (kilometre), *g* (gram), *kg* (kilogram), *l* (litre), *hl* (hektolitre), *mg* (miligram), *m²* (metre kare), *cm²* (santimetre kare).

- Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla element ve ölçülerin dışında kalan kelime veya kelime gruplarının kısaltılmasında, ilk harfle birlikte kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır. Kısaltılan kelime veya kelime grubu; özel ad, unvan veya rütbe ise ilk harf büyük; cins isim ise ilk harf küçük olur:

Örnek

- Alm. (Almanca), İng. (İngilizce), Kocatepe Mah. (Kocatepe Mahallesi), Güniz Sok. (Güniz Sokağı), Prof. (Profesör), Dr. (Doktor), Av. (Avukat), Alb. (Albay), Gen. (General), is. (isim), sf. (sıfat), hzl. (hazırlayan), çev.
- (çeviren), ed. (edebiyat), fiz. (fizik), kim. (kimya).

- Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kelimenin okunuşu esas alınır

Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kelimenin okunuşu esas alınırken büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltma harfinin okunuşu esas alınır.

Örnek

- m'yi, kg'dan, mm'den, Ykr'un.

Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde ise kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır:

Örnek

- BDT'ye, TDK'den, THY'de, TRT'den, YTL'nin. Ancak kısaltması büyük harflerle yapıldığı hâlde bir kelime gibi okunan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın okunuşu esas alınır: ASELSAN'da, BOTAŞ'ın, NATO'dan, UNESCO'ya.

Sonunda nokta bulunan kısaltmalar kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek, noktadan sonra ve kelimenin okunuşuna uygun olarak yazılır:

Örnek

- Alm.dan, İng.yi, vb.leri.

Tonsuz (sert) ünsüzle biten kısaltmalar ek aldıkları zaman okunuşta tonsuz ses tonlaştırılmaz:

Örnek

- AGİK'in (AGİĞ'in değil), CMUK'un (CMUĞ'un değil), RTÜK'e (RTÜĞ'e değil), TÜBİTAK'ın (TÜBİTAĞ'ın değil).

Ancak *birlik* kelimesiyle yapılan kısaltmalarda söyleyişte *k*'nin yumuşatılması normaldir:

Sert ünsüzle biten kısaltmalar ek aldıklarında tonsuz ses tonlaştırılmazken birlik kelimesiyle yapılan kısaltmalarda k'nin yumuşatılması normaldir. ÇUKOBİRLİK'e diye yazılır fakat ÇUKOBİRLİĞE diye söylenir.

Örnek

- ÇUKOBİRLİK'e (söylenişi ÇUKOBİRLİĞE), FİSKOBİRLİK'in (söylenişi FİSKOBİRLİĞİN).

Kısaltmalarla ilgili geniş bilgi için bu ünitenin hazırlanmasında temel kaynak olarak kullanılan Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'na bakabilirsiniz.

Bireysel
Etkinlik

- Bir an dilimizde "yazım kuralları"nın olmadığını veya kullanılmadığını düşünelim. Bu durumda ne gibi problemlerle karşılaştık? Tartışınız.

UYGULAMA ÇALIŞMALARI

Örnek Uygulama 1

- Aşağıdaki metinde yapılan yazım yanlışlarını tespit ediniz.

Tren bu istasyondan saat tam 12.00'da ayrılıyor ve Güney'e doğru yol alıyordu. Yolcular ne kadar hüzünlü olsalarda gülümsemeye çalışıyorlar, trenin arkasından el sallayanlar ise çoğu kez göz yaşlarına hâkim olamıyorlardı.

- Cevaplar:

Tren bu istasyondan saat tam 12.00'de ayrılıyor ve güneye doğru yol alıyordu. Yolcular ne kadar hüzünlü olsalar da gülümsemeye çalışıyorlar, trenin arkasından el sallayanlar ise çoğu kez gözyaşlarına hâkim olamıyorlardı.

Örnek Uygulama 2

•Aşağıdaki metinde yapılan yazım yanlışlarını tespit ediniz.

Akşam yaklaştığı için aşağıdan doğru derenin uğultusu daha çok duyuluyordu. Kalkıp yürümeye başladık. Güneş sarıkızın arkasına girmiş, bulunduğumuz yeri birdenbire artan serin rüzgârlara bırakmıştı.

Eteklerine kadar çam, ortadan denize kadar zeytin ormanlarıyla örtülü olan Kaz Dağı'nın bu yamacında saatlerce süren bir akşam başlamıştı. Güneş bin yedi yüz metrelik dağın arkasına âdeta vaktinden evvel saklanmakla, günün bu en güzel zamanını sanki isteye isteye uzatıyordu. Midilli tarafından esen bir rüzgâr körfezin girinti ve çıkıntılarında kırılarak boyuna dalgacıklar meydana getiriyordu. Güneşin, Madra Dağlarının üstündeki bulutlara vurarak onları kızılaştırıran ve oradan tekrar denize akseden son ışıkları, başka başka istikametlerde kırışan sularda türlü renkler yaratıyordu. Dağın eteklerine sıralanan ve bazan hemen önümüze kadar yükselen tepeler, birbiri üstüne yığılmış karanlık bulut kümeleri gibi görünüyordu. Daha uzaklarda, Ayvalığın karşısındaki Cunda Adası'nın alçak tepeleri, Kazdağı oralara siper olmadığı için, hâlâ güneşin kırmızı ışıkları içinde yanıyor; biraz daha arkada, Midilli'nin o taraflara kadar uzanan kollarına karışıyordu. (Sabahattin Ali-Hasan Boğuldu)

•Cevaplar:

Akşam yaklaştığı için aşağıdan doğru derenin uğultusu daha çok duyuluyordu. Kalkıp yürümeye başladık. Güneş **Sarıkız'ın** arkasına girmiş, bulunduğumuz yeri birdenbire artan serin rüzgârlara bırakmıştı.

Eteklerine kadar çam, ortadan denize kadar zeytin ormanlarıyla örtülü olan **Kazdağı'nın** bu yamacında saatlerce süren bir akşam başlamıştı. Güneş bin yedi yüz metrelik dağın arkasına âdeta vaktinden evvel saklanmakla, günün bu en güzel zamanını sanki isteye isteye uzatıyordu. Midilli tarafından esen bir rüzgâr körfezin girinti ve çıkıntılarında kırılarak boyuna dalgacıklar meydana getiriyordu. Güneşin, Madra **Dağları'nın** üstündeki bulutlara vurarak onları kızılaştırıran ve oradan tekrar denize akseden son ışıkları, başka başka istikametlerde kırışan sularda türlü renkler yaratıyordu. Dağın eteklerine sıralanan ve bazan hemen önümüze kadar yükselen tepeler, birbiri üstüne yığılmış karanlık bulut kümeleri gibi görünüyordu. Daha uzaklarda, **Ayvalık'ın** karşısındaki Cunda **adasının** alçak tepeleri, Kazdağı oralara siper olmadığı için, hâlâ güneşin kırmızı ışıkları içinde yanıyor; biraz daha arkada, Midilli'nin o taraflara kadar uzanan kollarına karışıyordu.

•**Aşağıda verilen cümleleri, doğruluk-yanlışlık durumlarına göre inceleyiniz.**

1. Erzurum 12 mart 1918 tarihinde düşman işgalinden kurtarıldı.

Doğru () Yanlış ()

2. Senin yokluğunu hemen fark ettim.

Doğru () Yanlış ()

3. Seninle birlik te bende toplantıya katılacağım.

Doğru () Yanlış ()

4. Ağrı dağı ülkemizin en yüksek dağıdır.

Doğru () Yanlış ()

5. Ahmet'in yanında ki adamı kimse tanııyordu.

Doğru () Yanlış ()

6. Afrika'nın kuzeyi zengin doğal gaz yataklarına sahiptir.

Doğru () Yanlış ()

7. Dünkü depremde sonra Kuzey Anadolu fay hattında büyük bir kırılma meydana gelmiş.

Doğru () Yanlış ()

8. Sıcak mı sıcak bir havada çalışmak beni bir hayli bunalttı.

Doğru () Yanlış ()

9. Bu konuda bizimde fikrimizin alınması gerekirdi.

Doğru () Yanlış ()

•Cevaplar: 1-Y, 2-D, 3-Y, 4-Y, 5-Y, 6-D, 7-D,8-D, 9-Y

Özet

• YAZIM KURALLARI

• Büyük Harflerin Kullanılışı

• Dildeki seslerin karşılıkları olan harflerin büyük ve küçük yazılışları bulunmaktadır. Büyük ve küçük harflerin kullanımında aşağıdaki kurallara uyulması gerekir.

• 1. Türkçede, cümlenin ilk harfi her zaman büyük yazılır:

• Eğer cümle içerisinde tırnak işareti ve parantez içerisinde alıntı cümle varsa bu cümle de büyük harfle başlar.

• Eğer cümle, iki virgül veya iki kısa çizgi arasında ise büyük harfle başlamaz.

• 2. Özel, yani tek bir varlığa ait olan isimlerin ilk harfi büyük yazılır:

• Türkçede özel isimler olarak adlandırılan kişi ad ve soyadları, hayvanlara konulan adlar, millet adları, yerleşim yeri adları, kıta, bölge, ülke ova, göl akarsu vb. adları, gazete dergi adları, din, mezhep adları ve özel ada bağlı olan saygı sözcükleri büyük harfle yazılır.

• 3. Yer-yön adları (doğu, batı, kuzey, güney vb.) eğer sadece yönü belirtiyorsa küçük harfle yazılır:

• Ancak yer yön ismi belirli bir bölgeyi belirtiyorsa (Kuzey Anadolu) ya da belirli bir zihniyeti çevreleyen bölgeyi anlatmak amacıyla kullanılıyorsa (Batılı insanlar, Doğu'nun düşünce yapısı) büyük harfle yazılır.

• "Doğu Anadolu" derken büyük harfle yazılan yön ismi "Anadolu'nun doğusu" şeklinde yazılırken küçük harfle yazılır.

• 4. Özel isimlerle birlikte kullanılan saygı sözcükleri büyük harfle yazılır. Burada dikkat edilmesi gereken husus akrabalık adlarının küçük harflerle yazılmasıdır:

• Bazı akrabalık isimleri, şahıs isimleri ile kalıplaşmış hâlde bulunabilir. Bu şekilde kullanılan kelimelerin büyük harfle yazılması gerekir. Burada özellikle akrabalık isminin lakap yerine kullanılıp kullanılmadığının sorgulanması gerekir. **5. Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar.**

• 6. Yazı başlıklarının her kelimesi, büyük harfle başlar.

• Başlıkta geçen " ve, de, ile, ki, ya, ya da" bağlaçlarıyla "mi" soru eki, küçük harfle yazılır.

• 7. Belli bir tarihi gösteren ay, gün adları, her yerde büyük harfle yazılır. Belirli bir tarih yoksa küçük yazılır.

• Sayıların Yazımı

• Sayılar gerekli görülen yerlerde, yazıyla yazılabilir. Sayılar bu durumda ayrı ayrı yazıya geçirilmelidir.

• Yazı içerisinde sayılar, saatlerin yazımında da kullanılmaktadır.

• Eğer bu saat ifadelerinin arkasından bir ek gelirse şu şekilde yazılır:

• **ÖRNEK:** Saat 11.00'de Erzurum'da olacağım. (Dikkat edilirse ekin yazımında sondaki "00" dikkate alınmamıştır.)

• Birleşik Fiiller

• Türkçede etmek, eylemek, olmak, -e bilmek, -a kalmak ve -a yazmak gibi yardımcı fiillerle birleşik fiiller kurulmaktadır. Bunların yazımında şu hususlara dikkat etmek gerekir:

• Birleşik fiil kurulurken iki kelime arasında herhangi bir ses olayı yaşanmıyorsa bu fiiller ayrı yazılır.

• **ÖRNEK:** Dans etmek, memnun olmak, nazar etmek vb.

Özet (devamı)

•Ki Bağlacının Yazılışı

- Türkçede ek olarak kullanılan “ki” ve bağlaç olarak kullanılan “ki” bulunmaktadır.
- Ek olan “ki” kendinden önceki kelimeye bitişik yazılır ve “bugünkü”, “dünkü” kelimelerinde olduğu gibi ünlü uyumuna göre değişebilir.
- Ki bağlacı ayrı yazılır; demek ki, kaldı ki, bilmem ki.
- Ancak ki bağlacı, birkaç örnekte kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır; belki, çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki

•Mı, mi, mu, mü Soru Ekinin Yazılışı

- mı, mi, mu, mü soru eki gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır:
- ÖRNEK:** Kaldı mı? Sen de mi Brutus? Olur mu? İnsanlık öldü mü?
- Soru ekine birtakım ekler de getirilebilir. Bu ekler soru ekiyle bitişik yazılır:
- ÖRNEK:** Verecek misin? Okuyor muyuz?

•Da, de Bağlacının Yazılışı

- “dahi” anlamına gelen “da, de” bağlacı ayrı yazılır; ancak, kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar ve “da, de” biçimini alır.
- Ayrı yazılan “da, de” hiçbir zaman “ta, te” şeklinde yazılmaz.
- “da, de” bağlacını kendisinden önceki kelimedenden kesme ile ayırmak yanlıştır. Bu bağlacı tamamen ayrı yazmak gerekir:
- Bulunma hâli eki olan -da, -de, -ta, -te'nin da, de bağlacı ile hiçbir ilgisi yoktur; bulunma hâli eki getirildiği kelimeye bitişik yazılır: deve de kulak, evde kalmak vb.
- Bitişik ve ayrı yazılan “de” yi ayırt etmenin en kolay yolu, eki ya da bağlacı cümleden çıkarmaktır.

•Satır Sonunda Kelimenin Bölünmesi

- Türkçede satır sonuna sığmayan kelimeler, heceleme kurallarına uygun olarak bölünebilir. Bunun için satır sonuna sığmayan kelimenin ayrılma noktasına kısa çizgi “-” konur.
- Satır sonunda kelimelerin bölünmesiyle ilgili kuralları şu şekilde sıralayabiliriz:
- Birleşik kelimeler bölünürken kelimelerin birleşme noktaları değil, heceleme kuralları esas alınır.

•Kısaltmaların Yazımı

- Kısaltma; bir kelime, terim veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesi ve simgeleştirilmesidir. Kısaltmalarla ilgili kurallar şunlardır:
- Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları genellikle ismi oluşturan her kelimenin ilk harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır.
- Ancak bazen kelimelerin, özellikle son kelimenin birkaç harfinin kısaltmaya alındığı da görülür. Bazen aradaki kelimelerden hiç harf alınmadığı da olur. Bu tür kısaltmalarda, kısaltmanın akılda kalabilmesi için yeni bir kelime oluşturma amacı güdülür:
- ÖRNEK:** BOTAŞ (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi)
- Gelenekleşmiş olan T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük harflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz.
- Tonsuz (sert) ünsüzle biten kısaltmalar ek aldıkları zaman okunuşta tonsuz ses tonlaştırılmaz.
- Ancak birlik kelimesiyle yapılan kısaltmalarda söyleyişte k'nin yumuşatılması normaldir:
- ÖRNEK:** ÇUKOBİRLİK'e (söylenişi ÇUKOBİRLİĞE), FİSKOBİRLİK'in (söylenişi FİSKOBİRLİĞİN).

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımı ile ilgili bir yanlış yapılmıştır?
 - a) Küçük pencereden vuran güneş evi aydınlatıyordu.
 - b) Ağrı ve Cudi dağları Türkiye'nin en yüksek noktalarıdır.
 - c) Bu tarihî eserler –her ne kadar bakımsız olsalar da- çok kıymetlidir.
 - d) Karşıdaki adam, “buraya gelmeyin.” diye bağıyordu.
 - e) Trabzon Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alır.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?
 - a) Kardeşim de bizimle birlikte gelecek.
 - b) Bugün sende anlamadığım bir hâl var.
 - c) Bende onun ne söylediğini anlamıyorum.
 - d) Şu sakladığın pastayı getir de yiyelim.
 - e) Benden de mi şüphe ediyorsun?

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ki” nin yazımı yanlıştır?
 - a) Masadaki evraklar bir anda kaybolmuştu.
 - b) Bende ki kitabını yarın getiririm.
 - c) Akşam seni o kadar aradım ki.
 - d) Oysa ki o seni çok severdi.
 - e) Sabahki gürültünün sebebi neymiş?

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?
 - a) Doğu Anadolu tren hattı batılı mühendislerce yapılıyor.
 - b) Bu yılki yarışma Güney Kore'de yapılacak.
 - c) Güneydoğuya bakan odalar yazın çok sıcaktır.
 - d) Akdeniz'in doğusuna doğru yol alıyorduk.
 - e) Hava tahminlerine göre İç Ege'de yağış bekleniyor.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?
 - a) Yarın bizimle Ankara'ya gelmiyormusun?
 - b) Ünlü şair, Tevfik Fikret lisesini başarıyla bitirmiş.
 - c) Büyük Menderes nehri, bu bölgeye dökülür.
 - d) Seninde saçına bir gün karlar yağacak.
 - e) Tarihî kale, yok olmak üzere.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yoktur?
- Ayşe teyzem de bizimle gelecekmiş.
 - Ali amcamı görmedimki söyleyeyim.
 - Mehmet bey durumu biliyor mu?
 - Prof. dr. Zeki Akgün toplantıya katılacak.
 - Bizim köyün en yaşlısı dayı Kamber imiş.
7. Satır sonuna gelen sözcüklerin kesme işareti kullanılarak bölünmesiyle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?
- Satır sonuna gelen kelimeler, heceleme kurallarına göre bölünürler.
 - Kelimeler bölünürken Türkçe kurallar dikkate alınır.
 - Satır sonunda tek harf kalacak şekilde bölme yapılamaz.
 - Bölünen kelimenin sadece tek harfi alt satıra geçirilemez.
 - Birleşik sözcükler kelime birleşme noktalarından bölünürler.
8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ki”nin yazımı yanlıştır?
- Ekşi yemedim ki dişim kamaşsın.
 - Sen ki bizim en akıllımızdın.
 - Durum öyle karmaşıktıki, işin içinden çıkamadık.
 - Kardeşimdeki dosyaları almayı unuttum.
 - Ondaki pratik zekâ kimsede yoktur.
9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “mi” soru ekinin yazımı yanlıştır?
- Yağmurlar başladımı artık buralarda durulmaz.
 - Güzel mi güzel bir hava vardı.
 - Sonunun böyle olacağını bilmiyor muydu?
 - Görmüyor muydu ne kadar zorlandığını?
 - Kuvvetli mi kuvvetli bir çocuktu.
10. “Yer yön isimleri bir zihniyet veya topluluk belirttiğinde büyük harfle yazılır.” Aşağıdakilerden hangisinde bu kurala uyulmamıştır?
- Rüzgâr batı yönünden kuvvetli esecekmiş.
 - Anadolu’nun kuzeyinde hava genelde yağmurludur.
 - Düşünce sistemimiz batınınkinden daha farklıdır.
 - Kuzey Avrupa’nın önemli bir kısmı soğuk kuşakta yer alır.
 - Evin kuzey tarafındaki duvarı yosun tutmuştu.

Cevap Anahtarı

1.d, 2.c, 3.d, 4.a, 5.e, 6.a, 7.e, 8.c, 9.a, 10. C

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Gülensoy, T. (2010). Türkçe el kitabı. Ankara: Akçağ Yay.

Korkmaz, Z. vd. (2010). Türk dili ve kompozisyon, Bursa: Ekin Yayınları.

Kaplan, M. (2005). Hikâye tahlilleri.İstanbul: Dergâh Yayınları.

Özkan, Mustafa vd. (2001). Yüksek öğretimde türk dili yazılı ve sözlü anlatım.
İstanbul: Filiz Yayınevi.

TDK, (2008). Güzel yazılar hikâyeler I-II. Ankara.

TDK (2010). Yazım kılavuzu. Ankara. www.tdk.gov.tr